

О. Г. Булуй,
к. е. н., доцент кафедри менеджменту інвестиційної діяльності,
Житомирський національний агроекологічний університет

ФОРМУВАННЯ ВЛАСНИХ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

O. Buluy,
Candidate of economic sciences, associate professor of the department of investment management,
Zhytomyr National Agroecological University

THE FORMATION OF THE INTERNAL INVESTMENT RESOURCES OF FARM ENTERPRISES IN ZHYTOMYR REGION

Проаналізовано загальні тенденції інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств Житомирської області. Визначено проблеми формування власних інвестиційних ресурсів суб'єктів аграрної сфери. У контексті забезпечення розвитку аграрного сектора здійснено пошук та наукове обґрунтування шляхів формування власних інвестиційних ресурсів сільськогосподарських підприємств.

The author has analysed the general trends of investment activities of farm enterprises in Zhytomyr region. He has also identified the problems of the agricultural companies of the internal investment resources formation. Directions of the formation of the internal investment resources of farm enterprises were offered in the context of the farming development.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна діяльність, інвестиційні ресурси, основні засоби, сільське господарство.

Key words: investment, investment activities, investment resources, fixed assets, agriculture.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сільське господарство, будучи вагомою галуззю в економіці Житомирської області, за роки трансформації зазнало суттєвого занепаду. Нині частка сільськогосподарства у валовій доданій вартості області складає 16,3 %, тут виробляється 17,6 % валової продукції, галузі належить 6,5 % основних засобів, забезпечується 6,4 % інвестицій проти 31,3 %, 31,9 %, 24,3 % та 12,0 % відповідно у 2001 році [10, с. 90, 151]. Зменшення питомої ваги сільськогосподарської галузі є закономірним процесом для країн, які прямують у своєму розвитку до типової для високорозвинутих країн структури економіки, де провідну роль відіграє сфера послуг. Проте негативним є невідповідність питомої ваги основних засобів та інвестицій частці у валовій доданій вартості та випуску продукції, що свідчить про вимивання фінансових ресурсів із галузі.

Відновлення потенціалу галузі потребує значних інвестиційних ресурсів. Так, дефіцит фінансових ре-

сурсів визнається науковцями одним із головних стримуючих факторів розвитку сільського господарства. За підрахунками, аграрний сектор України до 2020 р. потребуватиме, за наближеними оцінками, 204,5 млрд грн. інвестицій [7, с. 5]. В таких умовах пошук джерел надходження інвестиційних ресурсів залишається актуальним питанням.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретичні та практичні аспекти формування та використання інвестиційних ресурсів сільськогосподарських підприємств та їх вплив на економічне зростання є предметом наукового пошуку багатьох дослідників-економістів. Яскравим підтвердженням цьому є праці Ю.О. Лупенка [11], І.І. Вініченка [1], М.І. Кісіля, О.В. Ролінського [4], О.Ю. Єрмакова [3] та багатьох інших. Проте малодослідженими залишаються внутрішні можливості формування інвестиційних ресурсів сільськогоспо-

Таблиця 1. Відтворення основних засобів сільського господарства та мисливства Житомирської області

Показник	Рік							2010 р. до 2000 р., +/-
	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
Вартість основних засобів, млн грн.	4377	3604	3235	2991	3302	3330	3405	-972
Введення основних засобів, млн грн.	109	240	86	91	242	137	129	20
Показники відтворення, %								
динаміки	x	93,9	89,8	92,5	110,4	100,8	102,3	-
оновлення	2,5	6,7	2,7	3,0	7,3	4,1	3,8	1,3
приросту	x	-6,1	-10,2	-7,5	10,4	0,8	2,3	-
зносу	47,4	54,2	53,5	55,2	52,9	44,4	43,7	-3,7
придатності	52,6	45,8	46,5	44,8	47,1	55,6	56,3	3,7
Термін оновлення, років	40,2	15,0	37,6	32,9	13,6	24,3	26,4	-13,8

Джерело: розраховано за даними [10, с. 65, 67, 69].

дарських підприємств та відповідно рекомендації щодо удосконалення механізму їх накопичення та використання.

МЕТА СТАТТІ

Головною метою цієї статті є дослідження сучасного стану інвестиційної діяльності у аграрному секторі та розробка пропозицій щодо наповнення власними фінансовими ресурсами інвестиційних фондів сільськогосподарських підприємств.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У сільському господарстві довгий час спостерігалась тенденція скорочення обсягів фінансових ресурсів у господарствах усіх форм власності. Внаслідок цього сформований раніше ресурсний потенціал рік у рік вичерпувався. Отож, в сучасних умовах підприємства аграрного сектора постали перед проблемою нагромадження власного капіталу для здійснення або модернізації виробництва.

Сільське господарство, враховуючи його можливості для розвитку, є перспективною галуззю з позиції залучення інвестицій, особливо якщо враховувати збільшення попиту на продовольство у світі. Незважаючи на привабливість галузі щодо залучення інвестицій, обсяги вкладень в основний капітал у сільському гос-

подарстві Житомирської області у 2011 р. становили усього 274,7 млн грн., що складає 6,4 % від загального обсягу інвестицій в економіку. Існування такого дисбалансу не сприяє швидкому відродженню галузі.

За роки трансформацій через недосконалий ціновий механізм у сільськогосподарських виробників щорічно вилучалися величезні кошти. Це зумовило хронічний дефіцит власного оборотного капіталу, для поповнення якого, через недоступність коротко-

строкових кредитів, підприємства все частіше залучали кошти з інших джерел, в першу чергу, амортизаційного фонду. Це зумовило зниження інвестиційної активності та відповідно призвело до суттєвого зменшення вартості основних засобів сільськогосподарських підприємств, зниження рівня технічної і енергетичної оснащеності, посилення процесу деіндустріалізації виробництва. Лише протягом 2000—2010 рр. вартість основних засобів сільськогосподарських підприємств Житомирської області скоротилась на 22,2 % або майже на 1 млрд грн. (табл. 1).

Критичної межі досяг рівень зносу основних засобів. При нормальному їх відтворенні ступінь зносу не повинен перевищувати 25—30 %. Зростання же рівня спрацювання основних фондів у 2007 р. до 55,2 % свідчить про уповільнення процесу відновлення основних засобів та глибоку кризу у сільському господарстві. І хоч в окремі роки спостерігається зростання обсягів введення основних засобів однак їх недостатньо для модернізації застарілої матеріально-технічної бази сільськогосподарського виробництва. Коефіцієнт оновлення основних засобів лише у 2008 р. наблизився до рівня розвинених країн, проте вже у наступні роки знову знизився.

Вибуття основних засобів відбувається переважно за рахунок зниження активної їх частини, що зумовлено списанням морально і матеріально застарілого обладнання, технічних засобів, інструментів та їх зносом. Як наслідок, у структурі основних фондів сільського господарства Житомирської області машини і обладнання становлять всього 13,3 % від загальної їх вартості, транспортні засоби — 4,2 %, робоча і продуктивна худоба 2,3 %, багаторічні насадження 0,8 %. Зниження питомої ваги активної частини основних засобів негативно впливає на рівень автоматизації та механізації виробництва. Це є сигналом для докорінного поліпшення структури виробничих фондів сільського господарства.

Проблемний стан із забезпеченням технічними засобами сільського господарства є наслідком дисбалансу між надходженням та вибуттям основних засобів. У 1990-х роках обсяги інвестицій в аграрний сектор області стрімко скоротились за всіма джерелами: прибутком, амортизаційними відраху-

Рис. 1. Рентабельність усєї діяльності сільськогосподарських підприємств Житомирської області та середньозважені процентні ставки у річному обчисленні за кредитами в економіку у національній валюті, %

Джерело: [9, с. 93; 10, с. 91].

ваннями, банківськими кредитами. При цьому потреба постійного оновлення основних засобів зумовлює необхідність пошуку методів їх фінансування.

Можна апелювати до кредитної підтримки галузі, проте кредит потрібно не лише повертати, але й сплачувати за користування кредитними коштами. За існуючих процентних ставок повернути позикові кошти надто складно (рис. 1). Як доводять дослідження О.Є. Гудзь та П.А. Стецюк, невідповідність середньої рентабельності підприємств позичковому проценту зумовлює збільшення суми збитків підприємств та врешті решт зростання питомої ваги збиткових підприємств [2, с. 51]. Це ще більше звужує інвестиційні процеси в аграрному секторі (рис. 1).

Відтак, від фінансових результатів діяльності агроформувань залежать масштаби інвестиційного процесу в галузі. Незважаючи на те, що сільське господарство визнається інвестиційно-перспективною галуззю, проте невисока рентабельність діяльності сільськогосподарських підприємств та тривалий період обороту капіталу поки що стримує надходження нових інвестицій [6, с. 85]. Інвестиції в основний капітал сільського господарства Житомирської області за 1990-2011 рр. скоротились у 3,6 рази (рис. 2). У розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь інвестиції становили у 2011 р. лише 361,5 грн., і недостатні навіть для придбання ручного інвентарю.

Для досягнення поступального розвитку галузі інвестиції, в переважній своїй масі, мають забезпечуватися за рахунок власних інвестиційних ресурсів, тобто генеруватися в межах економічного механізму аграрного сектору. Галузь має бути самодостатня і створювати капітал необхідний для власного відтворення. Тільки в такому разі можна говорити про сталий, збалансований розвиток сільського господарства.

Десятиліття цінових диспропорцій зумовили зниження багатьох галузей сільського господарства у суспільному секторі. Зовсім іншими могли б бути економічні умови відтворення в сільському господарстві при отриманні усіма учасниками продуктового ланцюга рівновеликого доходу. Тобто встановлення для всіх учасників справедливих цін дозволить сільськогосподарським виробникам мати власні джерела коштів не лише для покриття поточних витрат, але й для здійснення капітальних вкладень. В окремих галузях сільського господарства поживлення інвестиційної діяльності під впливом цінових важелів вже відбувається. Вселяє надію збільшення інвестицій в останні роки за такими видами діяльності: у рослинництві — зерновиробництво, вирощування соняшнику, сої, ріпаку та деяких інших культур; у тваринництві — виробництво яєць, м'яса птиці, а також виробництво молока та м'яса свиней.

Очевидно встановлення нормальної ціни в останні роки на ці види продукції дозволяє вести бізнес прибутково. Проаналізуємо втрачені аграрним сектором кошти на ціновому факторі. Для порівняння наведемо

Рис. 2. Динаміка інвестицій в основний капітал сільського господарства та мисливства Житомирської області за 1990—2011 рр.

* за 1990 р. та 1995 р. дані за обсягами інвестицій у фактичних цінах не співставні з періодом 2000—2011 рр.

Джерело: розраховано за даними [8, с. 18; 10, с. 151, 152].

систему ціноутворення на сільськогосподарську продукцію в США. Так, наприклад, в ціні молока 47 % складає доля виробника, 26 % — переробної галузі, 20 % — торгова націнка та 7 % — податок на додану вартість [5]. Аналіз показує, якби подібна структура ціни на молоко діяла в Україні, то сільськогосподарські виробники Житомирщини тільки у 2012 р. додатково отримали б 50 млн грн., що складає 25 % виручки. В масштабах країни недотримані кошти оцінюються в 1,5 млрд грн. Ці кошти могли бути спрямовані на розвиток галузі. Слід наголосити, що у 2011 р. та 2012 р. діяв встановлений державою мінімально допустимий рівень цін на молоко, що дозволило довести частку сільськогосподарського виробника у кінцевій ціні реалізації молока до 40 % проти 30 % у 2009 р. Подібні цінові диспропорції спостерігаються і за іншими видами аграрної продукції.

Змінити умови розподілу доданої вартості між учасниками продуктового ланцюга можливо тоді, коли сільськогосподарські товаровиробники контролюватимуть подальші стадії руху продукції. Саме тому вирішення ситуації вбачається у інтеграційних процесах, які можуть будуватися на договірних умовах із суміжними ланками або шляхом формування контрольованих аграріями переробних підприємств чи навіть створення власних потужностей з переробки сільськогосподарської сировини. Останній передбачає найвищу ступінь інтеграції у переробну сферу та є найбільш привабливим, проте потребує значних інвестицій з боку сільськогосподарських товаровиробників.

Разом з тим, поряд із встановленням адекватного цінового механізму необхідні і зусилля самих сільськогосподарських підприємств щодо підвищення ефективності використання виробничих ресурсів. Цілком очевидно, що рівень інвестиційного забезпечення сільського господарства залежить безпосередньо від прибутковості виробництва, тому необхідною умовою є пошук шляхів зниження собівартості продукції та вигідних каналів реалізації. Тобто зростання власних доходів товаровиробників за рахунок раціонального використання земельних, трудових, матеріально-технічних ре-

сурсів, економного їх витрачання у процесі виробництва, зберігання, переробки та реалізації продукції є важливою умовою прискорення інвестиційних процесів у сільському господарстві. В цьому велика роль управлінського персоналу, а також більш високого рівня технічного забезпечення виробництва за рахунок додаткових вкладень.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Забезпечення продовольчої безпеки країни та формування потужного експортного потенціалу ставить перед сільським господарством завдання щодо нарощування обсягів виробництва продукції. Відтак галузь потребуватиме значних фінансових ресурсів для модернізації виробництва. Вирішення проблеми, передусім, вбачається у створенні сприятливих умов для нарощування власних коштів товаровиробників.

На формування власних інвестиційних ресурсів впливає комплекс факторів. Надзвичайно велика роль належить стабільному виробничому та економічному механізму господарювання та дотриманню цінних пропорцій усіх учасників агробізнесу. Тому, для нарощування інвестиційних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах важливо зберегти позитивні тенденції в цінній ситуації на ринку продовольчих товарів.

Подальші дослідження можуть бути присвячені пошуку резервів зниження собівартості аграрної продукції, розробці механізму стимулювання сільськогосподарських товаровиробників до вкладання коштів амортизаційного фонду, чистого прибутку та інших власних джерел у формування активів підприємств, а також удосконалення використання інвестиційних ресурсів.

Література:

1. Вінченко І.І. Інвестиційна діяльність аграрних підприємств: монографія / І.І. Вінченко. — Донецьк: Юго-Восток, 2010. — 442 с.
2. Гудзь О.Є. Напрями удосконалення державної підтримки кредитного забезпечення галузі тваринництва / О.Є. Гудзь, П.А. Стецюк // Економіка АПК. — 2012. — № 11. — С. 49—56.
3. Єрмаков О. Ю. Інноваційно-інвестиційне забезпечення виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств: монографія / О.Ю. Єрмаков, А.А. Гребеннікова. — К.; Ніжин: Лисенко М.М. [вид.], 2011. — 137 с.
4. Кісіль М.І. Ефективність інвестицій сільськогосподарських виробничих кооперативів / М.І. Кісіль, О.В. Ролінський. — К.: ННЦ ІАЕ, 2006. — 228 с.
5. Лавриненко І. Міфи та реалії молочної галузі [Електронний ресурс] / І. Лавриненко. — Доступний з: <http://racurs.ua/172-mify-i-realii-molochnoy-otrasli>
6. Микитюк В.М. Регіональна стратегія інвестування аграрного сектору: монографія / В.М. Микитюк, М.О. Орликовський. — Житомир: Видавництво "Житомирський національний агроєкологічний університет", 2010. — 220 с.
7. Петриченко В.Ф. Стратегічні напрями розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року / В.Ф. Петриченко // Економіка АПК. — 2012. — № 11. — С. 3—9.
8. Інвестиції в основний капітал за 1995—2002 роки: статистичний збірник. — Житомир: Житомирське обласне управління статистики, 2003. — 48 с.
9. Статистичний бюлетень (електронне видання Національного банку України) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/files/stat.pdf>.
10. Статистичний щорічник Житомирської області за 2011 рік / [за ред. Г. А. Пашинської]. — Житомир: Головне управління статистики у Житомирській області, 2012. — 500 с.
11. Стратегічні напрями інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / [Ю.О. Лупенко, М.Я. Дем'яненко, М.І. Кісіль та ін.]; за ред. Ю.О. Лупенка та М. І. Кісіля. — К.: ННЦ ІАЕ, 2012. — 63 с.

References:

1. Vinichenko, I. I. (2010) Investytsijna diial'nist' ahrarnykh pidpriemstv [Investment activities of the farm enterprises], Yuho-Vostok, Donetsk, Ukraine.
2. Hudz', O. Ye. and Stetsiuk, P. A. (2012) "The ways of improvement of the government support of livestock ensure credit", Ekonomika APK, vol. 11, pp. 49-56.
3. Yermakov, O. Yu. and Hrebennikova, A. A. (2011), Innovatsijno-investytsijne zabezpechennia vyrobnychoi diial'nosti sil's'kohospodars'kykh pidpriemstv [Innovation and investment to ensure of the farm production], Lysenko M.M., Kyiv; Nizhyn, Ukraine.
4. Kisil', M. I. and Rolins'kyj, O. V. (2006), Efektyvnist' investytsij sil's'kohospodars'kykh vyrobnychyykh kooperatyviv [Investment efficiency of the agricultural production cooperatives], NNTs IAE, Kyiv, Ukraine.
5. Lavrynenko, I. (2013), "Myths and realities of the dairy industry", available at: <http://racurs.ua/172-mify-i-realii-molochnoy-otrasli> (Accessed 05 September 2013).
6. Mykytiuk, V.M. and Orlykovs'kyj, M.O. (2010) Regional'na stratehiia investuvannia ahrarnoho sektoru [Regional investment strategy of the agricultural sector], Zhytomys'kyj natsional'nyj ahroekologichnyj universytet, Zhytomyr, Ukraine.
7. Petrychenko, V. F. (2012), "Strategic directions of the development of the agricultural sector for the period till 2020", Ekonomika APK, vol. 11, pp. 3-9.
8. Statistical Yearbook (2003), Investytsii v osnovnyj kapital za 1995-2002 roky [Investments into fixed capital for the years 1995-2002], Department of Statistics in Zhytomyr region, Zhytomyr, Ukraine.
9. The official site of the National Bank of Ukraine (2013), "Statistical Bulletin (electronic version)", available at: <http://www.bank.gov.ua/files/stat.pdf> (Accessed 05 September 2013).
10. Statistical Yearbook (2012), Statystychnyj schorichnyk Zhytomys'koi oblasti za 2011 rik [Statistical Yearbook of the Zhytomyr region, 2011], Department of Statistics in Zhytomyr region, Zhytomyr, Ukraine.
11. Lupenko, Y. O. Dem'ianenko, M. Y. Kisil', M. I. Kozhem'iakina, M. Yu. and other (2012), Stratehichni napriamy investytsijnoho zabezpechennia rozvytku sil's'koho hospodarstva Ukrainy na period do 2020 roku [Strategic directions of investment providing of the agriculture development in Ukraine for the period till 2020], NNTs IAE, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 09.09.2013 р.